

בסייעתא דשמיא

"לא תשתחוה לאלהים ולא תעבדם ולא תעשה פמעשיהם פי הרס תהרסם ושבר
תשבר מצבתיהם: ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך
והסרתי מנהלה מקרבך: לא תהיה מושגלה ועקרה בארצך את מספר ימך אמלא "
(שמות כג' כה)

לאור קריאת

מרון שר התורה

הגר"ח קנייבסקי שליט"א,

הננו מפרסמים את מכתבי הרבנים

תשע"ז - תשע"ט

בנידון החמור ובאיסור הנורא

של תקרובת ע"ז

המצויה בפאות

פורסם ע"י מכון הישכם אוהבים - לעדכונים ולקבלת מידע רב בנידון - חייגו לקו המידע 074-796-23-28

וכן ניתן להשיג את הספר רב המכר "הישכם אוהבים" ב-10 שקל בלבד בקו המידע הנ"ל שלוחה1 לתרומות להמשך פעילות המכון חפש בנדירים פלוס "מכון הישכם אוהבים", או צור קשר בטל'0504137174 . ניתן גם לקבל חומר רב

בכפיה למייל המכון838832@gmail.com

תשובות שענה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בעל פה - תשע"ח

ניתן לשמוע את הקלטת התשובות בקו 0747962328 שלוחה 2<12

לכבוד מרן שר התורה הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א

א. הנה לפני כארבע עשרה שנה התעורר הענין שהפאות הנכריות שהנשים לובשות לכיסוי ראש, מגיע משיער של נשים גויות שמקורן את השיער לע"ז, ומהאי טעמא הורה מרן הגר"ש אלישיב שדינו כתקרות ע"ז שדין בשריפה. והורה מרן הגר"ש א' שבכדי להכשיר פאות נכריות יש לקחת פאות רק משיער שהשיגו על זה משעת הגזיה מהאשה שלא נגזז שלם ע"ז. וכידוע כיום יש רק הכשר אחד על פאות, ואותו הכשר לא מקפיד להשיגו משמעת הגזיה לא יהיה משיער נגזז לשם ע"ז. אלא מסתמך על אומדנא שיודע להבחין איזה שיער מגיע ממקום של ע"ז ואיזה לא. ולמרות שהגר"ש אמר שאין לסמוך על כך - טוענים בהכשר שכיון שאין אפשרות אחרת מוכרחים להקל לסמוך על אומדנא.

השאלה האם למעשה נואחר ולא מקפידים למעשה על מה שהגר"ש א' הורה, יש להחמיר ולא לקנות פאות מההכשר הנ"ל.

תשובה: לא לקנות.

ב. ואם נאמר שא"א לסמוך על ההכשר, נמצא שאין כיום פאות כשרות, ויש ללבוש רק מטפחת, האם נכון הדבר?

תשובה: אם זה נכון - נכון, שיעברו למטפחת.

ג. הנה מרן הגר"ש א' פסק שהפאות שהנשים חובשות על ראשן שחלק גדול מהן מגיעות ממדינת הודו, דין כתקרות ע"ז, כיון שזה מגיע מבני אדם שהורידו שערותיהם לשם ע"ז. ומה"ט פסק שאפי' אם יש רק מיעוט שיער שמגיע מהודו צריך לשרפם כדין ע"ז. והנה יש כמה רבנים שסבורים שבספק אם מגיעים הפאות מהודו אפשר להקל, ומה"ט מוכשרים הפאות האלו.

כעת רוצים לעשות מעמד שריפת הפאות הנ"ל בציבור ברוב עם לקדש שם שמים. אמנם כמה רבנים אמרו שלא לעשות שריפת הפאות ברוב עם, מחמת שזה יכול לגרום למחלוקת. השאלה האם נואחר שמעמד שריפת הפאות בפרסום יגרום שישמעו להגר"ש א' ולא ישתמשו בפאות הנ"ל לכן ראוי לשרוף הפאות ברוב עם ולא צריכים לחשוש שמא יגרום למחלוקת.

תשובה: כן. שאלה - לעשות? תשובה: אפשר!

ד. במדרש רבה פרשת בהר פרשה ל"ג, ובירושלמי בימות פט"ז ה"ג כתב שאביה' בנו של ירבעם נענש שמת קודם זמנו אפי' שלא עבד ע"ז, מ"מ כיון שהיה בידו לבער ע"ז שעשה ירבעם אביו ולא ביערו נענש. מבואר שמי שאינו מבער תקרות ע"ז גורם חרון אף בעולם כמו שכתב רש"י בפרשת ראה כל זמן שיש ע"ז בעולם חרון אף בעולם, וכיון שיש בידו לבער ואינו מבער גורם חרון אף [עפ"י טהרת יו"ט חלק ט"ז עמ' ע"א].

האם אפשר להודיע שמי שמבער הפאות שיש בהם חשש שיער אדם שהוא בספק תקרות ע"ז שגורם להסיר חרון אף ויזכה לאריכות ימים ושנים, ומי שלא מבער הפאות הנ"ל הוא גורם חרון אף בעולם ומכניס עצמו ומשפחתו בסכנה.

תשובה: נכון.

ה. הנה לאחרונה נתברר שחלק גדול מהפאות שחובשות הנשים על ראשן מגיע משיער של תקרות ע"ז, נמצא שהנשים שלבשו הפאות נכשלו בשוגג ר"ל בהנאה מתקרות ע"ז. כעת שואלים איזה תיקון צריכים לעשות כדי שיתכפר להם מה שנהנו, שיתכן שאינם צריכים כלל כפרה כיון שזה היה באונס כיון שהם לא ידעו שזה מגיע מע"ז.

תשובה: יש להם בעל? השואל עונה - כן. תשובה: שהבעל ילמד עבודה זרה.

ו. הנה בענין של הפאות ישנם רבנים שמורים שאפשר להקל ללבוש את הפאות ולסמוך שהפאות לא מגיעות מבית ע"ז, אמנם מרן הגר"ש א' הורה שלא לסמוך על זה. השאלה האם צריך למחות בנשים שלא מקפידות על הפסק של הרב אלישיב, ובפרט שמדובר כאן בספק דאורייתא של תקרות ע"ז. או שכיון שישינם רבנים שמתירים אין צריך למחות בהם.

תשובה: ודאי צריך למחות.

ז. הנה כבר התפרסם ברבים דעת מרן הגר"ש א' שיש חשש ע"ז בפאות של הנשים, מחמת שהשיער שממנו עושים הפאה מגיע מחשש שיער שהקריבו לע"ז, ואעפ"כ הרבה אנשים מסתמכים על רבנים אחרים שחלקם על הרב אלישיב וסברו שאין זה ע"ז. השאלה האם למעשה אפשר להקל שיש טוענים שהוא גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בזה, כיון שאם יחמירו בזה יצטרכו ללבוש מטפחת ולא פאה, ומאוד קשה להם להיות שונים מכולם וללבוש מטפחת, מאחר שרוב הציבור לובש פאה ומסתמך על המקילים.

תשובה: לא להתיר בשום אופן.

מכתב הגר"י אפרתי שליט"א
שנכתב בציוויו של שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א
פורסם ביתד נאמן, ג' אלול תשע"ט

תמוז תשע"ט

JOSEPH I. EFRATI
Head of The Institute for Advanced
Studies in Halacha for Agricultural Settlements

יוסף י. אפרתי
ראש כותב"ד הנכבד לחלכה
בהתיישבות ההקלאית

בס"ק תש"ס ג' אלול

בציוויו מן רבינו הגאון קניבסקי
פלאטא - הל"ה שבזמנו הוצאת
מין רבינו הגאון אולישיב לצוקל -

השערה המיוקבא מקנת ע"כ במדינה
הגדולה ה"ל שעי של גקווגר ע"כ
ומשם הוא נפולם במקומות הרבה.

יוסף י. אפרתי

דיוולים ארזי הבורה : 46/35 מלפון במשרד : 02-6517793 פקס במשרד : 02-6522658 פקס בבית : 02-5815174

להסיר מכשול

לרבים השואלים בעניין פאות נכריות או תוספות שיער, הננו להשיב בקצרה דעת תורה זו הלכה:

- א.** השיער המגיע מהודו אסור בהנאה כדין כל תקרובת עבודה זרה וכפי שכבר הורו גדולי הדור זצ"ל ויבדלחט"א לפני כט"ו שנה, ולאחרונה נוסף בזה בירור דברים במציאות, ואף נתקבלה עדות משליח ב"ד מיוחד ששהה בהודו במשך כשבעים לחקירת המציאות, ונדחו הסברות והצדדים שהועלו ונידונו בעבר להקל בזה.
- ב.** התברר עפ"י מאגרי המידע של האו"ם ועוד מקורות, שהרוב המוחלט והמכריע של תעשיית השיער בעולם, מקורו מהודו, (וגם על פי המציאות, הודו היא המדינה היחידה שהמון אדם עומד בתור לגלח, ובממוצע כמה עשרות אלפי בני אדם ביום! ובימי חגיהם פי שלש! ולא נודע על מקום אחר בעולם שיעמדו אנשים בתור לגלח עבור תעשיית הפאות).
- ג.** עוד התברר עפ"י סוחרים רבים, שהשיער המגיע מהודו משווק אח"כ ברחבי העולם תחת הסוואות שונות, ורוב השיער המכונה "ברזילאי" או "אירופאי" וכדו', הוא במקורו שיער שנגזז בבתי עבודה זרה שבהודו, אלא שהוסב שמו או צורתו על ידי שיטות שונות, וכן העידו עדים שנשלחו במיוחד לברר העניין.
- ד.** עוד התברר עפ"י בדיקת מעבדה, שהרבה מהשיער הנמכר כ"לא מעובד" אשר לטענת סוחרים מסויימים ניתן לזהות את מקורו, אכן עובר עיבוד בדרגות מסויימות אשר לא משאיר מקום לנסות לזהות את מקור השיער.
- ה.** הסוחרים אינם רואים בעיניהם את גזיזת השיער, ואינם יכולים לוודא מהי המדינה שבה נגזז השיער שבידם, מאחר שקביעת השמות לסוגי השערות השונים בשוק, אינם נקבעים לפי המדינה בה נגזז השער, אלא לפי התאמת השיער לאופן שיווקו בשוק.
- ו.** הרבה סוחרים תולים עצמם בקולות שונות שאין להם מקום בהלכה, ועל כן אין לסמוך על נאמנות או על בדיקת פאניות וסוחרי שיער. וכל זה מלבד ההלכות שנאמרו בסוחר שיהא מוחזק בנאמנות, שפירושו נוהר מכל טעות ואינו מכניס עצמו בספק (ראב"ד מאכ"א ג, יח; ט"ז יו"ד סי' פ"ג סקי"א) והם מעידים שאינם רואים גזיזה, ונכנסים בספק לסמוך על הסוחרים המקומיים.
- ז.** אין לסמוך להתיר על פי צבע השיער הבהיר, היות שכבר פותחו שיטות מתקדמות לשינוי צבע השיער ולא ניתן לזהותו אף על ידי מומחים, ומה גם שבבדיקות שנערכו לאחרונה נמצאו אנשים בעלי שיער בהיר העובדים לעבודה זרה זו באירופה ובעוד מקומות.
- ח.** שוק השיער מוצף ברמאויות ובאמצעים מתקדמים ומתחדשים לטשטוש ושינוי מקור השיער, ועל כן אין להקל ראש ולסמוך בזה על אומדנא בעלמא או חשבונית וכדו', וודאי שאין לסמוך על הבחנה על פי ריח ומישוש, שאין לזה שום יסוד במציאות ובהלכה, וכ"ש לא באיסור זה שהוא מהחמורות שבחמורות.
- ט.** והננו לגלות דעתנו כי פשוט וברור שלהלכה צריכים פיקוח צמוד משעת הגזיזה, (כמבואר ביו"ד סי' קטו והלאה) ע"י ישראל ירא שמים היודע את חומר האיסור (כמבואר בהגר"א יו"ד קיט סק"כ), שיפקח כי לא התערב שיער הודי מהחל ועד כלה, כולל עשיית מרכז הפאה הנקרא "סקין". וכל שכן וכל שכן שלא לסמוך על פיקוח רדוד הנעשה אחת לכמה שבועות או חודשים. ואם בכשרות על בשר וכדומה מקפידים מאד על כשרות צמודה לאורך כל שלבי הייצור, כ"ש בנידון חמור זה שהרוב המוחלט של השיער העולמי הוא שיער הודי, ואף הוזהרנו בו מן התורה 'ולא ידבק בידך במאמה מן החרם' ובאיסור 'ולא תביא תועבה אל ביתך', ובטוחנו שישראל קדושים ימצאו פתרונות חילופיים כשרים, ויתרחקו מכל איסור כנדרש עפ"י הלכה.

ועל זה באנו על החתום:

חתימת ראשי תפארת ישראל מרנן כ"ק האדמו"רים שליט"א

כ"ק האדמו"ר משומרי אמונים ירושלים

אם יצאנו מן היקף

כ"ק האדמו"ר ממישקולץ פתח תקוה

כ"ק האדמו"ר מהאלמין בית שמש

כ"ק האדמו"ר מטשארנאביל אשדוד

שלום

כ"ק האדמו"ר ממכונבוקא בני ברק

איום ואזל די קדש

כ"ק האדמו"ר מלעלוב ירושלים

כ"ק האדמו"ר משאץ מעליץ אשדוד

כ"ק האדמו"ר מקרעטשניף סיגוט ירושלים

כ"ק האדמו"ר מספינקא ירושלים

כ"ק האדמו"ר מנדבורנא חיפה

אם יצאנו מן היקף

כ"ק האדמו"ר מקאליש בית שמש

בני ברק

כ"ק האדמו"ר מקאומיר בני ברק

חתימת מרנן ורבנים הרבנים הגאונים שליט"א

אם אני נזכרתי עם הן

הרה"ג ר' נחום איזנברג מעלת דפנה - ירושלים

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג ר' אלעזר דוד שפירא אב"ד קרית צאנז - בני ברק

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג ר' משה מרדכי קארפ קרית ספר

הרה"ג ר' חיים פסח הלוי הורביץ דומ"ץ דחס"ד בעלזא - אשדוד

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג ר' שלום אייזנברג רב ומו"ץ ק. צאנז - ירושלים

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג רבי דב קוק טבריה

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג רבי מאיר שטרן מירון

הרה"ג ר' משולם משולמון בני ברק

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג ר' משה בראנדסדאופער אב"ד היכל הוראה - ירושלים

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג ר' שמואל בראנדסדאופער בית שמש

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג ר' ניסן משה גראס רב תהומ"ד קהל חסידים - קרית ספר

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג רבי אהרון שפירא בן הרה"ג רבי שמואל זצ"ל

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג ר' יצחק מ. שראבני רב קהילת תורה ותבונה - בית שמש

אם יצאנו מן היקף

הרה"ג ר' חיים דייטש רב בית המדרש סוקולו - באר שבע

הרה"ג ר' אליהו אדיר בני ברק

למה הרה"ג ר' שריאל רוזנברג, והגרמ"ל לנדא לא נתנו הכשר לפאות?

תוכן מכתב, אחד מרבני ברזיל, שבתו עוסקת בתחום הפאות

יום שני כ' אלול תשע"ז

לפני כשתים עשרה שנים בערך, התחילה בתי להתעניין במסחר בשערות לפאות, כיון שברזיל ידועה כמקור לשיער החלטנו לפעול, מצאנו יצרנית גויה שמייצרת פאות בעיר קטנה שסמוכה למרכז סאון פאולא.

באותו זמן התחילו להתפרסם בארץ חששות על שיער שהקצו לעבודה זרה, וכיון שכך החלטנו שננסה להשיג הכשר מהודר.

כמובן שהיצרנית הגויה, הצהירה בפה מלא וחד משמעי שהשערות הן מנשים ברזילאיות, למרות שלא היא גזזה אותן מראשי הנשים, חוץ מאשר מקרים בודדים שהיא גזזה במספרה שיש לה גם כן, אבל הרוב היא קנתה אותן מספקים שונים, אבל לא היתה לה שום אפשרות להוכיח את זה.

ניצלנו את העובדה **שהרב הגאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א** היה באותה תקופה בסאון פאולא, ומכיון שהוא ידיד שלנו ביקשתי ממנו להתלוות אלי בבית החרושת של אותה פאנית אבל לאחר ביקור שם ובדיקה יסודית הודיע הרב שלא יכול לתת הכשר מאחר ואי אפשר לדעת באופן ברור שהשיער של נשים ברזילאיות.

גם יותר מאוחר כשביקרתי בבני ברק וישבתי יחד איתו ועם בית הדין של רבי ניסים קרליץ שליט"א, ודנו באפשרות לתת הכשר, לא נמצא פתרון טכני מניח את הדעת.

הדבר חזר על עצמו פעם נוספת באותה תקופה, עם הרב הגאון לנדא שליט"א האב"ד של בני ברק, הצלחתי להביא אותו ליומיים לסאון פאולא לברזיל, ויחד איתו ביקרתי בבית החרושת ההוא לפאות, וניסינו למצוא פתרון מניח את הדעת על מנת לאפשר לתת הכשר להשערות ולפאות, אך גם הוא בלי שידע מהביקור של הרב רוזנברג - **סירב נחרצות חד משמעתי לתת הכשר**, גם כן בטענה שאין אפשרות לוודא שהשערות אכן ברזילאיות.

בפרט כאשר יש בברזיל כמויות גדולות ועצומות מאד של שיער הודו, שמייבאים לכאן במחיר נמוך ביותר, כמו כן יש אפשרויות טכניות לעבד את השיער ההודי שיראה כמו שיער ברזילאי אפילו לאלה שמתמצאים היטב בסוגי השיער, וק"ו לאלה שלא מתמצאים.

התענייננו בשיער מפרגוואי שסמוכה לברזיל, אך גם שם למרות שהסוחרים המקומיים מצהירים שהשיער הוא מקומי, קשה מאוד לוודא זאת, שכן אלו שיוצאים לכפרים הקטנים הם קבוצות קטנות שיוצאות למקומות נדחים ומסוכנים לכמה שבועות, ולטענתם גוזרים תמורת תשלום נמוך שערות של נשים מקומיות. אך עד כמה שידוע אין אף משגיח שיוצא איתם למסעות אלו של גזיזת השערות. ואשר על כן שוב אין אפשרות לוודא שאכן השערות הן מקומיות מפרגוואי בלבד.

אגב, גם בפרגוואי ידוע לכולם שמיובא כמויות אדירות ורציניות של שערות מהודו, ואפילו לאותם סוחרים מקומיים, שמוכרים לאלה שקונים שערות מפרגוואי לצורך פאות בארץ, לאותם סוחרים מקומיים יש גם כן שיער הודו למכירה, כמובן שאותם סוחרים מצהירים בפה מלא, כי כל השיער שנמכר ליהודים הוא מקומי בלבד, הם יודעים מכבר ששיער הודו אסור על הציבור היהודי, ולכן הם מודיעים שהם מוכרים רק שיער פרגוואי, אבל שוב אין אפשרות לוודא את זה בשום פנים ואופן.

לסיכום למיטב הבנתי יש עדיין בעיית כשרות לשיער מהודו ואין אפשרות להכשיר את השיער המיובא לארץ ישראל, לארצות הברית או לכל מקום אחר, מדרום אמריקה. שכן טכנית יש אפשרות לערב עמו שיער הודו. ויותר מכך השיער ההודי זול בהרבה, איכותי יותר ונגיש לכלל הסוחרים המקומיים, כך שיש סיבות חזקות וטובות לסוחרים המקומיים בברזיל ובפרגוואי, וכנראה שגם בארגנטינה, לערב שיער הודו, עד כאן התרשמות והיידע שלי.

באם יש צורך בשאלות והבהרה נוספת, אשמח לעמוד לרשותכם. שלו ד'אלובסקי

אודות חשש איסור ע"ז בפאות נוכריות בזמננו

א. אודות הפאות הבאות מבתי הע"ז שבהודו, כבר נמנו וגמרו רבותינו גדולי הדור ובראשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שדינם כדין תקרובת ע"ז. ורבינו זי"ע שמוע היטב כל טענות הממפקסין בזה בע"פ ובכתב, ועמד בתוקף על כך והשיב להם תשובות וניצחות במכתבו שנדפס בקובץ תשובות ח"ג ס' קי"ח.

וכבר התריע ע"ז מו"ר הראב"ד דירושלים עיה"ק, הגאון הגדול הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובות והנהגות ח"ה ס' ר"ס – רס"א באלו המקילין בפסק זה.

ב. דעת רבינו זצ"ל מנבואת היטב בתשובתו שם דאמילו אם היה הרוב לא מהודו, אין לסמוך בזה על רוב כדי להקל. זאת מאחר שהרוב הניכר של השערות של הפאות באות מבתי הע"ז שם.

ג. גם ביאר היטב שם דגם כשהרוב שלא מהודו הדבר אסור משום קבוע, ע"פ ה'דברי חיים' ח"ב ס' נ"ג דבישראל המזמין מהגוי דינו כנמצא ביד ישראל והוי קבוע. [ראה באורך בגלאט"ב ממאמרנו בענין חשש ערלה בפירות שבשוק].

גם יש לדון דאף הגוי מצווה בע"ז ובהנאה מתקרבות ע"ז ובביעורה, ומבואר בקצו"ח ס' רצב סק"ב דאיסור שנוגע לגוי כגזל לא אמרי' נמצא ביד נכרי אלא הוי קבוע. וכ"כ בגליון מהרש"א ס' ק"י לגבי איסור אבר מן החי דבן נח מצווה ע"ז. ואף שהמנ"ח ס' תל"ו ב' דאין הגוי מצווה, כבר הביא ה"צפנת פענח" ריש הל' ע"ז דהדבר מפורש ברמב"ם פ"ה מומלכים ה"ט "עד שיכפרו בע"ז ויאבדו את כל מקומותיה ויקבלו שאר המצוות שנצטוו בני נח, שכל עכו"ם שלא קבל מצוות שנצטוו בני נח הורגין אותה אם ישנו תחת ידינו". וכ"כ בחשו"ק חמד ע"ז נ'. בשם רבינו הגר"ק שליט"א דאף הגוי מצווה על איבודה.

וכן לענין תקרובת ע"ז, אף ההמנ"ח ס' תכו"ב דאינו מצווה, מ"מ בח' הרמב"ן סוף ע"ז [השלמות לוף נט:] וכן בח' הר"ן ע"ז נט: מפורש דבן נח מצווה ע"ז וז"ל: "אבל כשנכנסו לע"ז ממש מחייב בתשלומין דמקלא קלייה כיון דאסיק עלי' שמוא דע"ז ואסריה בין לדידה בין לאחרים שאיסורה של ע"ז אף בבני נח הוא נוהג". עכ"ל.

וע"י גם תשו' לבושי מרדכי בליקוטי תשו' ס' מ"ד שכיון לזה, [ובזה אף להנתיבות ס' רצב שכ' דבגזל אינו מצווה על השבה, מ"מ כאן הרי מצווה על ביעורה, וכדיעבד מבני"א הגינה ג]. שהגוי מצווה על לא דבק בידו. ולפי"ז ברור דהוי קבוע דהאיסור מתחיל כבר אצל הגוי, [ולא שייך לומר דהגוי מכיר את האיסור, דהרי מוכיר מוה השער דתקרובת ע"ז] ואין מקום בזה לרוב כלל.

ד. וע"פ כל הנ"ל אין מקום להתיר כלל כל סוגי הפאות הניקנות על סמך רוב או על סמך אומדנא קלושה של מחירי הפאות דעדין לא יצאו מחשש שער ע"ז או תערובתו.

ה. והנה זכינו שיש התערורות כעת בבנות ישראל להתרחק מחשש שער תקרובת עבודה זרה, ובכלל, גם אם אינו עבודה זרה ממש, הוא דבר מאוס ביותר לקנות שער נשים טמאות, ולחובשן על הראש ולהכניסן לבית שיש בו תורה ויראת שמים. וידוע דמרן בעל ה'שבת הלוי' זצ"ל היה אומר דגם אם אינו ע"ז, הוא מאוס ביותר וריח ע"ז יש בו, ואין להכניסו לבית, ובוודאי לא על ראש האשה כי זה גורם הרבה היזקות לה ולביתה.

ו. כמו כן, היה דעת רבינו זצ"ל דאף הנהגות לילך עם פאה, זהו בתנאי שתהא הפאה צנועה מאד. (אמנם במקום שמנהג הוריו לילך עם מטפחת על זה אמר רבינו שגם הילדים מחויבים ב"אל תיטוש"). אבל הפאות הארוכות והמפושטות לצדדים אסורם רבינו זצ"ל עם כל גדולי ישראל עוד לפני כשלושים שנה [קריאה נאמנה"א אדר תשמ"ז] כשהיה מדובר על פאות ארוכות מעט מתחת הצוואר. ואוי לנו שיותר מתשעים אחוז מהפאות כבר עברו גבול זה ופשה הנגף שהולכות עם פאות ארוכות הרבה ומתפשטות בצידי הראש, דבר שלא עלה על דעת מאן דהוא להתירו. וכבר התריע ע"ז רבינו הראב"ד דירושלים עיה"ק שליט"א במכתבו דפאות כאלו אסורות משום פריצות, ובוודאי שאינן מהוות כיוסי הראש ודינן כשער באשה ערוה.

ז. למותר לומר דידוע דעת רבינו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, דאף לדעת המתירים בפאה מ"מ עדיף לילך במטפחת, כמנהג נשות ישראל הצנועות מקדמת דנא, והיה מבורך מעומק הלב כל אשה ששינתה למטפחת, ובעיני ראיתי איך רבינו השפיע על בעל נכה שרצה שאשתו תלך עם פאה, והרעיף עליו רוב ברכות ובלבד שלא תלך עם פאה.

ובודאי זכות עצומה היא לכל אשה אשר תמאס בכל ההיתרים הללו ותלך בדרכי אמותינו הצנועות בחבישת מטפחת המכסה כל הראש, וכבר ערודו מאד רבותינו גדולי ישראל על כך, במכתבם [מתאריך טבת תשנ"ו] ובראשם מרן הגר"מ ליפקוביץ זצ"ל, מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל, ומרן הגר"מ הגר זצ"ל [האדמו"ר מוויזניץ] [ראה ספר משבנות זהב לבושה עמ' קנ"ג], וז"ל "המחוקים ומבכרים את הנשים שחזרו למנהג ישראל מקדמת דנא לכסות ראשן במטפחת ולא בפאה נכרית לצאת דעת כל המוסקים" ובוכות נשים צדקניות נגאלו ובזכותן עתידין להיגאל במהרה בימינו אמן.

וע"ז באנחה"ח
משה מרדכי קארפ

לא תביא תועבה אל ביתך

כ"ד

החיים והשלום אל מעלת כבוד אנ"ש תושבי קרית יואל הע"י
 הנה בשנת תשס"ד הורה הגאונים הביי הד"ר עדה הדרית ברושלים עיה"ק, שפיאה נכרית (שייטל) הבאים ממדינת הודו (אינדיע) דינם מתקרבות עבודה זרה, ואסורים בהנאה. וב"ק מרן רבינו שליט"א בא כבודוים יחד עם האגן הדומ"ץ שליט"א, בהוראה ברוכה לכל אנ"ש תושבי עירינו שיחזו, בזה הלשון: "הגנן להודיע דעת תורה לכל אנ"ש שיחזו כדלהלן, אותם הפאה נכרית הבאים מארץ הודו, יש בהם דין תקרובת עבודה זרה ואסור לבת ישראל לכושם ואסורין בהנאה, ולכן אין לבת ישראל ללבוש שום מין פאה נכרית הנעשות מועשות בני אדם שלא נתברר בכריות גמור על אותה הפאה נכרית שאין בה שום תערובות מאותן השערות שמקורם מארץ הודו" ע"כ.

ובזמן האחרון נתברר הדבר עוד יותר ע"י עדיות שונות, וע"י בירורים שנעשו ע"י רבנים מובהקים, שפאה נכרית הנעשים מועשות הבאים מבתי עבודה זרה כבדינת הודו יש להן דין תקרובת עבודה זרה, וגם נתברר שגם אותן הנאמר עליהם שבאים ממדינת שונות עדיין הם בספק שמקורם ממדינת אינדיע. אי לאות התאספת יחד בבית הגה"מ הדומ"ץ שליט"א ביום א' לאי שזאת התורה העל"ש לדון בזה, ושבענו עדות נאמנים מפני המומחים והנוסקים בדבר, ואחר מנשא ומתן נתברר הדבר כנ"ל.

אחריו האספה הבוא הדברים לפני כ"ק מרן רבינו שליט"א שחזר והדגיש בחומרו הדברים, ופקד עלינו לפרסם מה שכתב אודות ענין זה בשנת תשס"ד, כנ"ל.

הרוסיק רבינו ואמרו, "שדעתנו כמו אז כן עתה, ולא נשתנה כלום", ואמרו לפרסם כשמו:

שה' פאות נכרית' הבאים מומדינת אינדיע אסורים בהנאה והאיסור חל הן על המוכר והן על הקונה

גם רובין האיסור על כל הפאות נכרית שהמה בספק שמקור מנקים מוצאים מבתי ע"י מדינת אינדיע ובזמן ספיקא דאורייתא לחומרא, ועיזה עלינו לפרסם את דברי הלכה למען ידעו את הדרך ילכו בה

ופקודת הקודש שמרה נפשינו לפרסם את הג"ל למען ידעו אנ"ש את הדרך ילכו בה להיזהר

שלא ללבוש שום פאה נכרית שיש בהם שערות בני אדם

וכן שלא למוכר ולקונה בכל גבולות עירנו קרית יואל והגלילות

כל שלא נתברר בכריות גמור בפקודת מלא מתחילתו ועד סופו על אותה הפאה נכרית שאין בה שום תערובות מאותן השערות שספק מקורם מארץ הודו

ויהיה כל אחד עליו ועל משפחתו, שלא יכשל בדברים המורים אלו, כי איסור הנאה מתקרבות עבודה זרה המורה מאוד, וכמבואר ברמב"ם (ה"ו ה"ב) שכל "הנחה מתקרבות ע"י לוקח שתיים", אחת משום ולא תביא תועבה אל ביתך, ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרים, ובזכות שמירת דת קדשינו, הרחמן הוא שירה שבינתו בינו, ונגעל ממכשולות, לא ידבק בידיו מאומה מן החרים וגו', והש"ת יגדור פירענות עמו בית ישראל, והיה מהתני קדושו, כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך, ולהביא אל ארץ טובה כביאת גואליו בב"א.

כ"ד הג"ח בפקודת הקודש למען שחרת ישראל
 ליל שישי לסדר י"ב עם קדוש אתה לה אלקיך (ראה) תשע"ט ט"פ"ק
 בשם כבוד הרבנים הגאונים רבני ומורי צדק דקהלתנו הק' שליט"א

הנהלת 'בית הוראה דקרית יואל'
 נ.ב. המודעה נכתבה ונתפרסמה בפקודת הקודש של כ"ק מרן רבינו שליט"א, והגה"צ הדומ"ץ שליט"א

אסיפה בעיר בארא פארק

ב"המ"ד אייזענשטאט מער פון 35 רבנים ודיינים.

"וועגען די שערורי' פון די יומען העיר שייטליך וואס קומען פון די בתי עבודה זרה רח"ל אין אינדיע. החלטת האסיפה שהיא שאלה חמורה של איסור דאורייתא,

דיינים מקהלות האלו סאטמאר ק"י, סאטמאר וומס"ג, וויזניץ מאנסי, וויזניץ ב"ב, בעלזא, גור, סקווירא, באבוב, ראחמיסטריווקא, מונקאטש, באיאן, וויען, טענקא, בורשטין, קאסאן, פאפא, אייזנשטאט, טארטיקאוו, תפארת משה, מיקאלייעב, קלויזענבורג, מינסק, פאלטישאן, תולדות אהרן, סערדאהעלי.

בילדער אחים לאנטשעווסקי

קריאתם של 120 רבני התאחדות הרבנים

אלול תשע"ט

**BAIS HOROAH
KARLSBURG**
1566-53RD STREET
BROOKLYN N. Y. 11219
TEL: 483-1502

בית הוראה
קארלסבורג
שע"י כותל בית זנלשור להוראה
בשיאנות כ"ק מרן הגאב"ד
רבי יחזקאל רוטה שליט"א

להי

אודות שאלת רבים

דבר שערות של השיטלען

המוצי"ם המשויבים כאן יהי התשובה כדלהלן! לא פחות ולא יותר

= שמוטעם בית הוראה של מרן הגאב"ד שליט"א

אין בידינו להתירו לעת עתה =

טבת תשע"ח

התאחדות הרבנים דארצות הברית וקנדה

(המכתב פורסם בעיתון "דער איד" באדיס, והורגם ללשה"ק)

דיועות חשובות על המאות שיש בהן שער שמגיע מורוד

לאור החלטתם שלנו (מיום ד' במדבר כ"ח אייר תשס"ד) בנוגע לפאות שעשויות שער שנק מורוד, רצונו להבהיר כמה נקודות:

- א. היות ויש הרבה חששות על השער מורוד, לגבי תקינות ע"ז שאסורה בתנאה, לכן אין להבטיח שום של פאה ששייך שיש בה שיער מורוד.
- ב. פאה משער ארופאי או משער סיני, יכולה להכיל גם שער מורוד.
- ג. אם יש בפאה אפי' שערה אחת מורוד, זה לא בטל.
- ד. לא ניתן לסמוך על הסוחרים או הפאניות. שהם בירו או השער מגיע מורוד או לא. וכן לא ניתן לסמוך על התיות.
- ה. התברר שהרשימה של הפאות, שכתוב בה באיזה פאה יש חשש ובאיזה אין, גם היא אינה אמינה.
- ו. יהיה שנונה להשמר מכל ממשלו, ונזכה לקבל התהי"ק באנפן נהירן, ולראות בשיעור ה' הקרובה לבא בב"א.

ד' לחודש סיון תשס"ד לפ"ק

התאחדות הרבנים דארצה"ב וקאנאדא

בס"ד
לאור המציאות שנתברר לנו כעת עוד ביותר שאי אפשר לברר ולהשגיח ע"ז, הננו שוב מופסטים והוראות שהם בתוקפם, בלי שום שינוי.
טבת תשע"ח לפ"ק

תמוז תשע"ח

ABRAHAM N. NEIMAN
31 PHYLlys TER.
MONSEY N.Y. 10952
(845) 356-4712

אברהם ניטן ניימאן
הפ"ק וקדול תורת רבים
והאיץ
מנאטי ע"א

בה ע"ם ט' לחדש תמוז שנת ה'תשע"ח לפ"ק

כה

ש"ק פישת זאת חסיד וזכור אסור הזה ה' לאשר

היות שרבים שואלים בענין "שייטלען" שנעשים משערות אדם (HUMAN HAIR) שכמה רבנים מפורסמים חוששים לאיסור האה מתקרות ע"ז וכבר הכריזו בביהמ"ד בשנת תשס"ד בשם כ"ק אדמו"ר זצלה"ה ה"ה"מ שלא להשתמש בשייטלען אלו, ולכן אין יכולים להשתמש רק בסניטענישע שייטלען שלא נוספק בהם שערות אדם, ולא באותם שמערב בהם שערות אדם הנקראים (BLEND).

ואגב יש לעורר בענין לאנגע שייטלען שזה דבר היפך מדרך הצניעות וצריך להזהר שלא לילך בהם,

ובמזות הצניעות מזה לראות בניג ובני בניג סוסקים בתורה ובמצות כמסאור בדברי חז"ל.

אברהם ניטן ניימאן

תמוז תשע"ח

1 Ashel Lane
Monsey N.Y. 10952
845-356-3199

הי"אל שמי"במניין
ד"ר ק"מ ניקלשטיין
מנאטי ע"א

ס"ד

י"ט תמוז תשע"ח לפ"ק

הנני בזה על דבר המכשול החמור בקרב בית ישראל ועתה נתעורר ביותר, על אודות

הפאות העשויות משיער בני אדם

שכבר זה זמנים טובא שכל אלו נעשים משיער תקרות עבודה זרה ממש

והרבה בנות ישראל הכשרות נכשלות בלא יודעין בחמורה שבחמורות ומכנסות עבודה זרה לביתן ומי יודע אם ירדת הדורות בדורותינו והמכשולות בחינוך הבנים והבנות אם אינם תולדה דעבודה זרה במחינו.

ובודאי בעת זאת יתעורר כל אחד ואחד לבער המכשלה הזאת מביתו להטרה מעוון זה.

ובשכר זה יזכו לכל טוב הצפון לצדיקים ולדורות ישרים ומנוכרים על דרך ישראל סבא.

י"ז באייר על החתום
פ"מ צ"ע פ"מ

להסיר מכשול ע"ז ממחננו

בין המצרים תשע"ז

נדרשנו לאשר שאלונו: בדבר פאות נכריות אשר יש עליהם איזה שהוא הכשר שאין בהם שיער מתקרבת עבודה זרה, האם ניתן לסמוך עליהם?

תשובה: כידוע, בשנת תשס"ד נדרשו רבותינו גדולי הפוסקים שבדורנו לברור שאלת תקרובת עבודה זרה בפיאות נכריות המעורב בהם שיער אדם שהובא מהודו, מרן הגר"ש אלישיב ומרן הגר"ש הלוי ואזנר צוק"ל, ולהבחל"ח מרן הגר"נ קרליץ שליט"א, והרבנים הגאונים חברי הבד"צ העדה החרדית ובראשם הגאב"ד ר"ט וויס שליט"א, והעלו כולם לאסור פאות כאלו בלבישה.

וכתב מרן הגר"ש אלישיב צוק"ל (במשנתו מיום ה' סיון תשס"ד): "אסור להשתמש בפיאות נכריות העשויות משיער אדם שהובא מהודו", עכ"ל. ובמכתב נוסף (מיים י"א ת"א תשס"ד כתב בחו"ד, ובקובץ תשובות ח"ג סי' קיח) ז"ל: "הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם לעבודה זרה שהרי עצם מטרת המתגלחים הוא לעבודה זרה", עכ"ל. ומרן הגר"ש הלוי ואזנר צוק"ל כתב במכתב, ז"ל: "מי יודע אם גם זה גרם להרבה מקרים גופניים ונפשיים בבתי ישראל", עכ"ל.

וכבר התברר בזמנם שבתעשיית השיער בעולם מצוי ריבוי גדול מאד של שיער אדם שמקורו ממאות מקדשי עבודה זרה בהודו, וקשה ביותר לברר מקור השיער שבשוקים, על כן אסרו רבותינו כל שיער - שאין ברור גמור מהיכן הוא מגיע.

וכפי שעלה בידינו בבירורים, אי אפשר לסדר בשום אופן השגחה על דבר זה, ואפילו שיער הבא ממדינות הרחוקות מהודו - יכול להיות מקורו בהודו. וכמובן שאי אפשר לסמוך על המפעלים, היבואנים והסוחרים האומרים שהם בעצמם גזזו את השיער במקומם. וחייבים ע"פ הלכה שיהיה פיקוח צמוד של משגיחים יהודים יראי שמים משעת גזיזתו ועד סוף, דבר שאינו אפשרי כלל. ועל כן דעתנו דעת תורה שכל ההכשרים שניתנו בזה אין בהם ממש ואין לסמוך עליהם, ושומר נפשו ירחק מהם.

והגנו מרגישים חובה בעצמינו למחות על כך שניתן הכשר מאיסור ע"ז על פאות האסורות ע"פ הלכות הצניעות, (אכרוכות ופרועות ובמראה טבעי), ואשר כל גדולי ישראל אסרו לתת הכשר לפאות כאלו. וכשם שלא יעלה על הדעת לתת הכשר על בשר שהתבשל בחלב ולומר כי לכה"פ הוא נשחט 'להלכה', כך אי אפשר לתת הכשר מעבודה זרה לדבר הנוגד את דיני הצניעות ואסור בלבישה, והרי זה גורם לביטול הצניעות של בנות ישראל.

ובזכות שבנות ישראל יזהרו ממכשולים חמורים אלו, נזכה במהרה לגאולה שלמה בב"א. ועל זה באנו על החתום להציל רבים מעוון, "בין המצרים" תשע"ז לפ"ק

*למדת אהנו צ"ל
לפליטה פאות נכריות
זאת יסוסי הצניעות ונשמח מאלו ע"ז
חיים מאיר הלוי ואזנר
חיים מאיר הלוי ואזנר*

*אשר לשיער אדם שהובא מהודו
הוא פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם
לעבודה זרה שהרי עצם מטרת המתגלחים
הוא לעבודה זרה, עכ"ל. ומרן הגר"ש הלוי
ואזנר צוק"ל כתב במכתב, ז"ל: "מי יודע
אם גם זה גרם להרבה מקרים גופניים
ונפשיים בבתי ישראל", עכ"ל.*

*לדברי אהנו צ"ל
לפליטה פאות נכריות
זאת יסוסי הצניעות ונשמח מאלו ע"ז
חיים מאיר הלוי ואזנר
חיים מאיר הלוי ואזנר*

שמעתי מא"א זצ"ל שהשיטה הזאת נוגדת את יסודי הצניעות ויש גם חשש ע"ז. ואין ליראי שמים חלק בזה ח"ו.
חיים מאיר הלוי ואזנר

יריאל רוזנברג	יהודה סילמן	שמעון בעדני
והובאו לפנינו פאות כזעזעות ומסמרות שיער, אשר לא שיערום אבותינו עם הכשר, אשר רבותינו אסרום בהחלט, ואם לא נמחה על זה, תבטל כל הצניעות מישראל.	משה מרדכי קארפ	
לאחר שידוע שמרן הגרי"ש זצ"ל חשש בפאות ע"כ כל שאין ברור דאי על כשרותן יש להחמיר	עזריאל אויערבך	

תמליל שיחות טלפון שנעשו עם עובדים בטמפל הגדול במירופטי

ניתן לשמוע את הקלטת שיחה זו באנגלית ועוד ראינות רבים עם כמרים בטל' בקו 0747962328 שלוחה 6

ובארה"ב בטל' 9179798800 (001) שלוחה 49

עובד: כן כן גבירתי, הם מכופפים את הראש והסיבה של הגילוח [לא ברור המילה אחר כך]

מראיינת: אבל השיער עצמו הוא מתנה לאיל? השיער עצמו.

עובד: כן כן גבירתי

מראיינת: האם אתה יודע כמה אנשים מגיעים לטמפל כל יום

עובד: כן בערך 80 אלף

מראיינת: והאם יש עוד הרבה טמפלים שעושים גילוח? האם זה היחיד? או האם יש עוד טמפלים שעושים גילוח

עובד: יש הרבה, גבירתי.

מראיינת: וכשהם מגלחים, האם הספרים גם אומרים כוזיבנה?

עובד: כן גבירתי.

מראיינת: עוד שאלה אחת. למה ההודים וההודיות מגלחים את השיער? האם אתה יודע למה?

עובד: שיער זה היופי של היופי האנושי. האם אתה מאמין לזה.

מראיינת: כן, זה בהחלט יפה

עובד: כן, שיער זה בהחלט יופי של אנושות, ע"י נתינת הגילוח אנחנו נותנים את היופי שלנו ללורד. אנחנו מקריבים את היופי לברכת האליל.

מראיינת: אז אתם מקריבים את השיער.

עובד: על ידי הקרבת השיער אנו מתכוונים לומר לאיליל אנחנו מוכנים לתת לך אפילו את היופי שלנו לברכה שלך

מראיינת: וואו, אז אתם נותנים את היופי בשביל ברכת האליל, והאם השיער נחשב קרבן לאיליל? האם זה הולך לאיליל?

עובד: כן זה היופי שלנו. השיער זה היופי, אנחנו מקריבים אפילו את השיער לברכת האליל.

מראיינת: ואיזה ברכות האליל נותן, כל מה שהבן אדם צריך?

עובד: כל או איזה שהוא ברכה, אם אנחנו חושבים לפני האליל אם זה יקרה, אנחנו מגלחים. אוקיי? אם תקבל קידום, או אתה רוצה רכב או כל דבר כזה, אם זה קורה אנחנו צריכים לגלח את השיער. זה שבועה. אליל אם אני אקבל את זה אני אגלה. או אם הילד מבריא ממחלה.

מראיינת: מתי הם אומרים כוזיבנה? לפני הגילוח או באמצע הגילוח?

עובד: כל הזמן, "כוזיבנה" זה מן מלמול או מנטרה

מראיינת: זה מאוד עוזר לנו, תודה רבה על כל העזרה

ניתן לשמוע את הקלטת שיחה זו באנגלית ועוד

ראינות רבים עם כמרים בטל' בקו 0747962328 שלוחה 6

עובד: איזה מידע את רוצה גבירתי?

מראיינת: רציתי לדעת דבר ראשון האם הם אומרים איזה מילים מיוחדות של דקלום לאילילים?

עובד: "כוזיבנה" (שונה משמו האמיתי. משום ואבדתם את שמם), אנחנו צריכים להתפלל לאיליל "כוזיבנה" בזמן הגילוח

מראיינת: האם זה נחשב קרבן לאילילים כשגוזזים את השיער?

עובד: כן גבירתי, אם אני מתפללת לאיליל לעשות משהו בשבילי ואז הוא פתר את זה בשבילי. אז אחר כך אני נותנת את הגילוח שלי לאיליל.

מראיינת: אז הם נותנים את השיער לאילילים

עובד: אם יש לך בעיה מסויימת, ניסית מלא דברים, יש לך קשיים, את מתפללת לאיליל "אם הבעיה הזאת תיפתר אני נותנת לך את השיער", אז אחר כך אני נותנת את הגילוח לאיליל, אחרי פתרון הבעיה את נותנת את השיער לאיליל. זה קרבן, את נותנת את השיער לאיליל.

מראיינת: אז השיער זה קרבן לאיליל

עובד: כן

מראיינת: האם הרבה נשים באות להתגלח או זה רק גברים

עובד: שניהם עושים גילוח

מראיינת: ההודים שמגיעים לגילוח האם הם מתפללים לאיליל כשמגלחים את השיער? האם הם אומרים משהו "כוזיבנה"?

עובד: כן כן כוזיבנה.

מראיינת: מה פירוש כוזיבנה?

עובד: זה הלורד באלאנג' (שונה משמו האמיתי. משום ואבדתם את שמם)

מראיינת: האם חוץ מ"כוזיבנה" האם הם אומרים עוד איזה תיפלה או רק כוזיבנה?

עובד: כל אחד מתפלל בדרך שלו.

מראיינת: האם זה נחשב מנחה לאיליל או קרבן לאיליל? כשהם גוזזים את השיער האם זה נחשב קרבן דתי?

עובד: כן, גבירתי

עובד נוסף

מראיינת: כשההודים וההודיות באים לגלח את השיער למה הם מקריבים את השיער לאיליל

עובד: הם בתיפלה, גבירתי, בדרך כלל כל אחד יש לו משקל בראש, הם מכופפים את הראש לפני האיליל. הסרת השיער הכוונה שהם מכופפים את הראש לפני האיליל, נכון? לפני האדם השני.

מראיינת: אהה, אז הכוונה שהם כורעים את הראש לפני האיליל.

תקציר הסוגיא

מאחר ששאלת תקרובת עבודה זרה בפאות עומדת שוב על הפרק, ורבו בו הפרטים הן בהלכה והן במציאות, ערכנו סיכום של עיקרי הנידונים לתועלת הלומדים, דעות המתירים ודעות האוסרים, בכדי להעמיד הדברים על עיקרם

הצעת הסוגיא

אסור מדאורייתא להנות מתקרובת עבודה זרה^א, ויש אומרים שהוא אף ביהרג ואל יעבור^ב. מוסכם שאין לאיסור תקרובת עבודה זרה ביטול מדאורייתא^ג, ולכן אם מכר הגוי תקרובת עבודה זרה עדין אסורה. הלכה זו קיימת גם בתקרובת שאינה דבר מאכל^ד.

כבדי לעשות חפץ תקרובת ע"ז צריך שתהיה הקרבתה ענין תקרובת פנים^ה - פירוש: ענין הנעשה במקדש, ויש שני אופנים שתקרובת ע"ז נאסר:

- חפץ שהוא ענין פנים (כלומר שכיצוא בו מובא במקדש), כגון בשר, שהוא לפני האליל לשם דורון^ו או לשם תקרובת^ז, גם בלי שום מעשה עבודה^ח.

א. הרמב"ם כתב (פ"ז מע"ז ב) שהאיסור נלמד מהפסוק (דברים ג יח) "ולא ידבק בך ממומה מן החיים", וכן מהפסוק (דברים ז טו) "ולא תביא תועבה אל ביתך". הרמב"ם (השגות לכה"מ ל"ג ע"ד), וכן פירושו לשמות לד טו) והחיינו (מצוה ק"ג). ולכא"ן משמע ע"כ (ח. ה.) למדו שהאיסור נלמד מהפסוק (שמות לד טו) "פן תכרת ברית ליושב הארץ חנו אחרי אלהים ובחו לאלהיהם וקראו לק ואלת מזבח", וכל לשון פן הוי אזהרה ללא תעשה. וכן נקטו רוב רבותינו הראשונים שאיסור תקרובת ע"ז הוא מדברי תורה (הרמב"ם הובא לעיל, רמב"ן הובא לעיל, תוס' ע"ז ג' וב' וחו"ל ג'). ו"ש משאני זבים פ"ה א' ריטב"א קידושין פ"ג, ה"ו ע"ז ג' ו"ט א' ג' ריטב"א מה. ורמב"ם ק"א, ועוד הרבה) וכן הוכיחו באריכות הרבה אחרונים מכמה סוגיות התלמוד (משנה למלך פ"ה מהלכות יסודי התורה, שער המלך ארשת ה א. ספר דברי אבות קונטרס השלטינברג סי' ה. בית הלוי א לב, שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה ס' ד' חזון איש יו"ד סי' ס' אות כ"א ועוד).

וענין עוד בתוס' (ב"ב ע"ב): ע"כ שסתפקו בה, אבל כבר כתבו האחרונים (ע"י שער המלך ה"ג) שבדרישה אינם אלא "בגמ" שם שיש אכילה אינו משמע איסורי הנאה, ע"ש, אבל כתב שיהיה שלא א"ל כ"ל א"ז עד שהוא דרבנן. ובדעת הרשב"א, ע"י הרעק"א ספקא לחולין ג' ע"ב: שפירוש שם הוא איסור דאורייתא, דלא כדבריו בקידושין נח. וכבר כתבו האחרונים (ע"י שדי חמד כללי מהפוסקים י' אות ב') שאם יש סתירה ברש"א כ"י חידושי תורת הבית, נקטינן כדבריו בתורת הבית. וע"כ בחידושי הגרע"א לחולין ג' ע"ב: שפירוש שם למ"ד שתקרובת ע"ז היא אסורה אלא מדרבנן עדיין אמרינן ספקא לחומר.

ב. ע"י ביאור הגר"א יו"ד קנ"ס ט"ד.

ג. בגמ' איתא על הפסוק "ויצמדו לבעל פגועו ויאלכו זבחי מתים", שתקרובת ע"ז הוקשה למת, מה מת היא? ביטול אף תקרובת ע"ז אינה בטילה. הראשונים מביא דרשדה זו דאורייתא, כלומר שאין לה ביטול מן התורה, ע"י ח"ו לב: שם (שולחן ערוך בחולין יג יג: ד"ה תקרובת, ע"ז נב. ד"ה תהנה, תוס' הרא"ש סנהדרין מח. ד"ה משמשין.

ד. בגמ' נשה דין זה שתקרובת ע"ז שאין לה ביטול - באבני מרקוליס שאינם מדיד דאכילה, וכן בראשונים ג"כ אמרו דין זה בשופר של תקרובת, ובלבד של תקרובת, וכן במנעל לענין חציצה, כן נודו כל הראשונים על הגרות של התוצרים אם הם תקרובת ע"ז שאין לה ביטול על אף שאינם מדיד דאכילה.

ה. חפצות הגמ' ע"ז נ' שהבני מרקוליס אינם אסורים משום תקרובת ע"ז משום "ביעניא חפץ פנים וליכא", ופירש"י, ע"כ פנים, כחן בחזון במשקוף שהיו הדיו תקרובת, דכתיב זבח אלהים יחרם בתי' לה' לבדו, אלא דומה כלפנים קרי זבח ע"ז, ואבנים דאורייתא בחם בפנים^י.

ו. וכן מפורש בשו"ע ע"ז קלט. ג ח"ו: "תקרובת, כל שכיצוא בו קרב על גבי מזבח, כמו כל מיני מאכל, כגון בשר שמנים וסלתות מים ומלה, אם הניחו לפניה לשם תקרובת, נאסר. כמו כל דבר שאין מקרובין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"ל עשה ממנו ענין זביחה או ענין זריקה המשתברת, והוא דרך לעבדה באותו דבר, אף על פי שאין דרך לעבדה באותו הענין" ע"ל.

ז. ע"י ח"י' הובא בק: "ע"י ה' מנעל, ותוס' ע"ז נ' ד"ה כעין, ובאמת משמעות תקרובת ומשמעות דורון הם אותו דבר, ובכמה מקומות תורה שמזכיר מבחה, אנוקולס תירגם "הקרבנות", ובתרגום החזקוני ליתנות תירגם "ע"י ח"ו", ע"כ בארשית לב יז, ל"ט, ל"ג, וכן מביא מה שכתב ע"ל מהנה "דורון" בכמה מקומות. וע"כ סנהדרין סג: "כל הזבח את בנו לעבודה זרה כוכבים אמר לו דורון גדול הקריבו לו יבא וישק לו", ומביא שגם מן שנובח לע"ז מבוטא דורון.

ח. ע"י הגמ' ע"ז ג' בשר שנכנס לפני ע"ז דינו תקרובת ע"ז, וע"י תוס' נ' ד"ה כעין פנים שהביא בו בשם ר"ז, וע"י הגמ' ע"ז פ"ה פ"ה פ"ה שישמעאל סוף פ"א א'.

ט. החזון איש (יו"ד סי' נו. ג' ד"ה ואמנם) הקשה אף ייתכן שיהיה תקרובת ע"ז בלי מעשה עבודה ואפי' שאין יתנו לו כנחנה, ותי' שחפץ שהוא ענין פנים מספיק אם יש מעשה עבודה ענין זריקה, על אף שאינו זריקה משתברת, ולכן כל הנחה לפני הע"ז הוי כמעשה זריקה. ר"ה היה פשוט לו שרק עבודה עושה תקרובת ע"ז, ולא להיפך שכל מנתה הוי תקרובת.

- דבר הנעשה בו מעשה עבודה כעין פנים [כעין זביחה או זריקה], אפילו אם החפץ אינו ענין פנים, עצם מעשה העבודה עומדת את החפץ, גם בלי מעשה תנינה את הקרבה^{יא}. כל פעולה שיש בה מעשה חיתוך נחשב "כעין זביחה"^{יב}.

להלכה, כל חפץ שדרך עבודתו של ע"ז זו הוא עם חפץ הזה, אם עשה עבודה כעין זביחה עם זריקה עם החפץ, דבר הנוצר על ידי מעשה הזה נאסר משום תקרובת ע"ז. דין זה שייך גם אם דרך עבודתה באופן רגיל אינו במעשה ענין זביחה. כגון, אם יש ע"ז שעובדים אותה בקשקוש מקל, אף אם שבר מקל לפניה נאסרה משום תקרובת עבודה זרה, וכל שכן אם עבודתה בשבירת מקל^{יג}.

ביאור המציאות

במדינת יהודה עובדים הגוים אלילים כמו שעבדו בימי האבות^{יד}, והם אדוקים מאוד בעבודתם. יש אלפי בתי עבודה זרה שם עם עשרות ומאות אלילים שונים, והם עובדים מעשה ידיהם, עצים ואבנים, פשוטו כמשמעו.

בהודו יש בית ע"ז גדול מאוד, שמגיעים לשם מיליוני אנשים כל שנה^{טו}, שם ממתינים המבקרים שעות רבות בכדי להכנס לפני האליל לשניות ספורות, והם קוראים לזה "דרשן". לפני "דרשן" זה עם הפסל, קרוב למחציתם מגלחים את כל שער ראשם לכבוד האליל^{טז}, והרבה הם מקריבים (א"ל לפני ה"דרשן") כל מיני קרבנות

י. מפורש בגמ' (חולין יג: לח. ע"ז א' ב:), שאם שחט בהמה ובמעשה שחיתו עבד ע"ז, הבחמה אסורה משום תקרובת ע"ז, גם מבלי שיקריב שום חלק, וגם מבלי לכוון להקטיר שום חלק. והסיבה היא כמו שכתב רש"י (ע"ז לב): "כי שחטה עבדה לעבודה זרה בשחיתות ונאסרה, דשחיתותה דשחיתותא". ומצינו בגמ' (ע"ז נא), "עבודה זרה שם שיש אבות ותולדות לעבודה זרה, אבות היינו זבח כו', ותולדות היינו שבירת מקל, זאת אומרת שבשכירת מקל היו תולדות דשחיתא. ומצינו שגם שבירת מקל עצם מעשה השבירה אסור את המקל שיש תולדות דשחיתא ע"ז, כמפורש בגמ' (ע"ז נא), "עבודה זרה עובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה, חייב, ונאסרת". לא מצינו שום תנאי בתקרובת ע"ז שצריך להיות דבר שהע"ז חפץ בעצם הדבר, אלא מספיק שעצם המעשה נעשה במצוות הע"ז. וכן מביא בגמ' (ע"ז ג', וע"ש במבואר יו"ד ע"ה ר"ף), שגם צואה לחה וגם מי רגלים שנודרו וע"ש לפני ע"ז דינם תקרובת ע"ז, ולדעת רש"י שם הגמ' מיידי בכל ע"ז שבעולם, הרי ימנעוהו זריקה בלחוד משום תקרובת, אם לא הדבר הוא בעצם ידחולו לע"ז. וכן מביא ברש"י (ע"ז ג' ד"ה מנין), וכן האריך באבן האזל (פ"ג ה"ד מהלכות טו).

יג. עוד מצינו שיש סך נשוא תקרובת ע"ז (ע"ז ט"ז), אסורה במעשה שכוון לגד גם בלי מעשה תפיסה, ע"ש רש"י גיטין נב: ד"ה מנסך, ולי"ה בחולין מא. ד"ה ניסוך, תוס' בגיטין שם, ובתפיסה הא"ש פ"ד הלכה ג' ראב"ד ע"ז עד. וריטב"א ע"ז עב: ד"ה דגהמח. שם, ועוד ראה זהו מהגרות שונים הנעצרים הלדליק לכבוד אלילים, שהאריכו כל הראשונים לזון בהם, ודינם כנולד ומקומתם אף אסור אותם משום תקרובת ע"ז) נתבו שבאמת הם אדוקים להיות תקרובת ע"ז, אלא שהסדר התנאי של ענין פנים, הרי אילו היה במעשה ההלכה מעשה שהוא ענין ע"ז אסוריו, על אף שאין כאן שום תנינה.

יד. לשון הר"ה ע"ז ג' שבר "השבירה היא מעשה עבודה **בגן חתיכה**", וע"כ א"ל כתב המאירי שם ע"ז: "**בגן חתיכה תולדות זביחה**".

יז. הראשונים פירשו שהסיבה שאם עבודתה רק בקשקוש מקל אינו גם בשבירת מקל אסורה, כיון שספק לע"ז אם עבודתה מקל הוי כבהמה לע"ז אחרת, ובשחיתות בהמה חייבין בכל ע"ז שבעולם גם אם אין דורו בכך.

יח. על הברירה הם ע"ז נ' ונתינים ביהודים מאוד, שבירדן דרו האתר אינטרנט של בית הע"ז, והם דברגו עם השליחים שהיו שם, וגם ראונו סרטים של השליחים אשר בו אפשר לאשר שדבריהם נכונים.

יט. וע"י בדברי הראב"ן (ביבדה, זהו סימן רצ"א) שכתב שעל אף שיש לכל שגוים בזמן הזה מנהג אבותיהם ביהודים, זה לא נאמר על הגוים שעדיין אדוקים רק בעבודתו כמו הגוים ביוון, ופשוטו שהוא דיוקן, ואז אמנם בלאו הכי ללל זה מעולם לא נאמר שהגוים אינם יכולים לעשות תקרובת ע"ז, אלא נאמר רק לענין סתם ימי ושבירת בתים, ע"י חזון איש (יו"ד סי' כ"ב, כ"ג), ונבשר"ל נודע ענין ביהודה (יו"ד תניינא סי' סח).

ס. ע"ש ספר שרמי מביא תע"ז, בשנת 2017 למנינם, ביקרו שבע 27 מיליון אנשים, ויותר מ-12 מיליון מהם עשו גילוח. יש יממה כ-700 ספרים שעובדים שם, והרבה מהם עובדים שם ליונים כי בעיניהם תוכות חלה הם.

סא. כל יאורי לציין שהם גרולים לכלב בערה את בעת שמחה, שהם יגלחו את שערם בבת הע"ז, ואחד מהם שיז שוג של תפילה. באתר האינטרנט של שערם

[כמו קוקוס, ועוד דברים]. קרבנות אלו לא נעשים לפני הפסל הגדול עצמו, ואף לא בבנין שבו נמצא הפסל, כי אם במתחם הכללי השייך לבית הע"ז.

מעשה הגילוח נעשה בבנין נפרד, סמוך ונראה לבנין שבו נמצא הפסל, והרב בבנין זה יש גם פסל גדול שניתן לראותו בכל הבנין, מלבד הארבע תמונות של אילת הזיתיים על הקי"ף. בשעת הגילוח חוזרים המתגלחים פעם אחר פעם על שם אילים בפייהם או במחשבתם, וגם הספרים מזכירים את השם של האיל לפני תחילת משמרו. מעשה הגילוח נעשה על ידם כאשר הם מלובשים בבגדי הלבושים, כמו הכמרים, והם נחשבים מדרגה גבוהה יותר, שמשמעותו כומר בדרגה מתחת לדרגה עליונה.

כל הפרטים הנזכרים הם מבוררים ועל כל ספק, גם ע"פ שלוחי הבתי דניים שהלכו לבדוק בעצמם, וזה מוסכם גם לגיסת המתירים¹¹, והן ע"פ מה שכותבים פקידי העבודה זרה [אשר דבריהם נמצאים באתר האינטרנט שלהם, ובעוד מקורות נכון הספרים שהוציאו לאור על דתם]. ראוי להדגיש שאין בזה שום דבר התלוי בהבנה דקה ועדינה, אלא הכל עובדות יבושות, אשר אין בהם ספק.

העולה מאמרו

כפי שכתבנו, כל פעולה שהיא מעשה עבודת איל, ויש בו מעשה כעין שחיטה - כל דבר שנוצר על ידי מעשה זו דינו כתקרובת עבודה זרה. ולכן על פי העובדות הנזכרות לעיל יש לדון האם הגילוח הוא מעשה עבודה.

מין הגרי"ש אלישיב זצוק"ל¹² כתב (קובץ תשובות ח"ג ס' ק"ח), שעל פי העובדות שהוא קיבל, אכן מעשה הגילוח הוא מעשה של עבודה, ולכן השער שנוצר על ידו, דינו כתקרובת עבודה זרה.

זה לשונו:

"אשר לטענה הראשונה, לפי דברי הרא"ד [דונר] שליט"א, **עצם התגלחת עבודה זרה**. וכנראה זה ע"פ מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוות לא תעשה ו) 'זה לשונו "ובתנאי שיעבוד כדרכה, כלומר מדבר שדרכה תתייעבד בו וכו' כמו פועל לפעול חוזק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמשי". ואכן בזמן התגלחת הם מזכירים שם האיל. והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שר כבוד התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הרואים בו ולחלו לע"ז". ובכ"ה הדבר פשוט

שמביא שה אפטר להלפי התמפל, מגלחים בבית [לפני הע"ז שבבית], ושולחים בדרך את השעיר המגיד בשיום תוך הכלי קיבול המיוחד לה שמה. ולה אין שום הגיון אם כל סיבת הגילוח הוא הסרת הגאווה.

י. שם בבנין שלוש קומות, ולמטה בקומה הראשית יש שם חדר סמוך מאוד פתוח לתוך החדר הגדול (המחשבה), להבדיל אה"ה כמו ארון קודש גדול פתוח) שמיוחד לעבודה, והקומה השנייה גם פתוחה לתוך הקומה הראשונה (להבדיל אה"ה כמו גלריה של עזרת נשים), ואפשר לראות את החדר עם הפסל. בקומה העליונה, שאינה פתוחה לקומה התחתונה, יש שם בקומה עצמה תמונה גדולה של הפסל (יש תמונות להוכיח שכל הדברים נכונים מעל כל ספק).

לבד מכל זה, יש הרבה מהספרים שהם תולים על הקי"ף סמוך למקום עבודתם עד תמונתו של הפסל.

יז. זאת אמורה אותם המתירים שבדקו את הדבר ושולחו שליח, אבל אלו שמדברים מסבירה, ולא חוזר לדבר הדבר, לא ראוי שדקו לזון לפי השערות שעשו.

יט. ידוע שבשנת תש"ן כתב מין הגרי"ש זצ"ל תשובה (קובץ תשובות ח"א ס' ע"ז) שבה הוא מירר את השעיר על פי דברי מומחה אחד, וזה לשונו שם:
"לפי המומחה ה"ל, אין במעשה התגלחת שום סדר **לעבוד עבודה לע"ז אלא** הני עובדי אילים רק מראים במעשה התגלחת עד כמה הם אדוקים בע"ז ושהם מוכנים להשחית ולאבד את היקר להם בגללם. אבל אין שום חלות שם ע"ז על עצם השערות עכ"ל."

כלומר עיקר הסיבה להטיר הוא משום שאין הגילוח מעשה של עבודה, אבל ברגע שהגילוח הוא מעשה של עבודה, שוב אין מקום להטיר. ומה שאחר הגילוח חושבים שזה מתנה לע"ז, אין בזה שום מעשה כעין פנים.

ועל אף שכן העידו בשם "מומחה", הגרי"ש בחכמתו הרגיש שהדבר עדיין צריך בירור, ולכן כתב בסוף התשובה: "אכן כל הדברים טובים והולכים על פי דברי המומחה ה"ל, ומובן שאין בידו לקבוע עד כמה דברי המומחים מתאימים למציאות... והדבר טעון איפשו בירור גופא ועובדא היכי הו"י עכ"ל."

ומש"כ שם בתחילת התשובה שהשעיר היו רק מתנה, כוונתו שעל אף שאין הגילוח מעשה עבודה, אזי עדיין יש לאסור השערות כיון שהם גם נתונים את השעיר החתוך כמתנה לבית ע"ז, וכבת על זה שאין כלום שום מעשה כעין פנים, ולכן אין צד לאוסרם.

שאומרים בזה סתם עכ"ל, עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרות המתגלחים היא לע"ז."

כפי שכבר ביארנו, עיקר הנידון הוא להוכיח שהתגלחת הוא מעשה עבודה, והגרי"ש הוכיח כן גם שמזכירים שם האיל, וכן מזה שהספרים רואים בגזיות השערות מעשה פולחן. ועוד הביא סמך לדבר ע"פ מה שכתבנו שכבר היה לעולמלים מעשה עבודה ע"פ גילוח, כמו שכתב הרמב"ם שעבודת כמוש הוא בהעברת שער² ומקורו ממכילתא דרשב"י, וכמו שכתב הגרי"ש:

"ביסוד הדבר נאמר דכל שנואה לעינינו שענין זה שייך ונעשה לע"ז, ואנו מוצאים ענין ע"ז זה בעבודתה כמות שהיא היום נזכרת בראשונים בכמה וכמה דוכתי, והיינו שישנו אצל יהוה מרכזות מרות דור אצל הע"ז, ויש להניח שמאז בלל ד' שפת דור ההפלה ונתפרדו ללשונותם במקומותם והיו עובדי ע"ז, מתחילה ועד היום הזה עובדים לאילים עבודה זו ובענין זה, הרי תו ליכא לפסקם שום עושים מעשה תגלחת כצורתה אצל מקום ההתאספות לע"ז שלהם, שלא לשם עבודה לע"ז עכ"ל."

מבואר שלדעת הגרי"ש זצ"ל צריכים לראות מעשה הגויים ע"פ תורתנו הקדושה, ובשיקול הדעת שלנו צריכים לדון אם הוא מוגדר כמעשה עבודה אם לאו, ואין הדבר תלוי מה הגויים חושבים על מעשים, אם הוא קרבן אם לאו.

סיבת הגילוח

קיימת מבוכה גדולה בסיבת הגילוח שנוהגים לעשות בבית עבודה זה הנזכר. יש כאלו שאומרים שכל סיבת הגילוח הוא בכדי לבטל היפוי של המתגלח, ולבטאותו התבטלות אל האיל ע"י הקרבת והשחתת השערות שהם דבר היותר יקר אל האדם³, ואת זה עושים כמעשה הנמה לפני ה"דרשן". ועוד הוסיפו, שבאמת שער בדת שלהם הוא דבר טמא ולא ראוי להביאו לפני האיל⁴.

ולעומת זאת השליחים⁵ שהיו שם, כולם העידו שהם אומרים בנוסף לטעם שזה התבטלות וכניעה לאיל, שזה גם בגלל שהאיל שלהם אוהב שעורות, ורואים במעשה הגילוח כמעשה של הקרבה, וקוראים את זה בלשונות שמשמע מנחה וקרבן [אופיעריג, או סאקריפייס].

א. ושמענו מהגרי"ש קארפ שליט"א שבתשס"ד שכשראו את דברי הרמב"ם להגרי"ש זה עשה אלוהים גדול. עוד שמענו מכלי ראשון, שהגרי"ש אמר להגרי"ש פ"ב כהן שליט"א (מחבר"ס ביד השלחן), שלו ימצא באיזה מקום נדח אנשים שעושים פולחן בריקת אבנים, בוודאי ידוע לנו שהוא מתולדותיו של מקוליס וא"צ לזון בעומק ליבם אם כוונתם לשם ע"ז, וכמו כן זה שמצינו מקום בהודו שמגלחים שערות ראשם במקום ה"ל, מכיון שידוע שכבר היתה עבודת כמוש כענין זה, ש' להניח כדבר פשוט שגם כאן הוא מעשה עבודה.

ב. וקדקדו להתיקן הטענה ע"פ המקורות של הגויים המאמינים בזה, שהדגישו שמעשה הוא בשערות הנקרים, ולא על האדם שנעשה מגולה, וממילא היא עבודה נפרדת בפני עצמה של הקרבת דבר יקר, ולא רק פעולת הנמה בגוף האדם קודם שנכנס ל"יחידות" (דהיינו ה"דרשן"), ודו"ק.

בב. העובדה היא שיש מנות המתגלחים שאכן מביאים שערותיהם לפני, אבל מנהלי העבודה שחושבים שאין צורך בזה, כי יש לכל קיבול המיוחד לזה בחדר הגילוח. עוד ראוי לציין שאין שום מקור, ולא כל שמעו של השליחים מאף אחד, שסיבת הגילוח הוא הסרת דבר הטמא, ובניגוד להפוסטורים, רובם לא מאמינים ששיער הוא דבר טמא בדת שלהם.

בג. בשנת תשס"ד היו שני שלוחים. בהתחלה הלך מה מר אמיר דרומי ה"י, אחד שמכיר היטב תרבות חרד, וחזר והעיד לפני ב"ד של הגרי"ש שליט"א. עדותו נכתבה בלחור בקובץ או שילוח גליון לו.

אחריו, הלך שמה הגרי"א דונר שליט"א, אב"ד בלונדון, וחזר והעיד לפני הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וגם לפני הבד"ץ העדה"ח.

בשנת תשע"ח, הלך לשם אברהם מארה"ב ר' גרשון וועסט נ"י, ועדותו ג"כ נכתבה בבירור, ודבריו תואמים לזכר דברי הרא"ד דונר. אחריו שוב חזר שמה מר אמיר דרומי, והלך וחקר מינו היטב, והקליט והסרטי כל דבר ששמעו, וחזר והעיד לפני גדולי הרבנים בראשית חג שבועות ה"ג שה"מ שטובנו שליט"א. וממנו שחל מוסרט, אין צורך לשמוע עליו, אלא אפשר לראות הכל.

יש לציין, שבדעת שני שפקפפו על סמכותם של דברים המתגלחים, הם השליחים שהיו שמה בשנת תשע"ח השיגו מכתב מקצועי במיוחד, מלבד שאחד מהשפות שמדברים בהודו היתה אנגלית, והרבו לדבר עם אנשים באנגלית, שפה שכל השליחים מדברים.

בכתבים המופצים על ידי בית העבודה זרה (פוסקפטים), וכן באתר שלהם, מובא סיפור שהם מאמינים, והוא שהאליל שלהם פעם קיבל מכה בראשו ונוצר לו קרחה, ואלילה אחרת ראתה את זה, ונתנה לו את שיערה. האליל הכיר לה טובה, הבטיח לה שכל אלו שיבואו לגלח בביתה, הוא יקבל את שערותיהם בשבילה, ודברים האלו שולמו לה שמהרה עובדים וספרים, וכן שמע אחד מהשליחים מהמכור הראשי (שמדבר אנגלית).

סיפור זה ידוע להרבה מהמבקרים, אם כי לא כולם אומרים שהוא עיקר סיבת הגילוח, אבל מכירים את הסיפור. יש לציין, שיש הרבה מקומות אצלם שכותבים את הסיפור, וכן כותבים שהוא קרוב, וכותבים שהוא גם מעשה סמלי של עזיבת הגאווה, והגויים הם לא רואים בזה שום חשיבות.

מה שיש לרזון על פי זה

יש שטענו גם אצל מעשה הגילוח הוא רק מעשה בכדי להוריד את הגאווה שלהם, אז יש להתיר את השער, כיון שאין עושים את זה אלא בכדי להיות קרחים, ולכן אין להחשיבו כמעשה עבודה.¹² ועוד טענו, שיש לסמוך על המומחים בשאר מדינות העולם שאומרים שסיבת הגילוח הוא רק משום מעשה הכנעה, כיון שהם מכירים היטב את הדת, ואילו השליחים היו שמה רק ליימים בודדים ולא מכירים את הדת שלהם.¹³

נד. באתר רבים לבית ע"ז כתבו את הסיפור, ומסיימים שם בגילוח השער הוא "סמל" (באנגלית 'סמבל') של עזיבת הגאווה.

נה. ואמנם הרגע שנגיד שהוא מעשה הכנעה אבל גם הם רואים את השיער כקרוב, וזה גם משום ההיחוס הנזכר, נפל טענה זו בברא, כיון ששוב אין טעם להגיד שאינו מעשה עבודה.

נו. יש אמנם להזהר מאד בטענה זו, כיון שהוא טענה דקה מן הדקה, כי כבר כתבנו שכל מעשה עבודה אפשר לעשות תקרובת ע"ז או הוא כע"פ, אם כי בזה שהם אומרים שמעשה הגילוח הוא מעשה של הכנעה, יש לדון האם זאת אומרת שהוא אינו עבודה, או שמה הוא רק כטעם מהם על עושים עבודה זו, ולתכלול א"ה כמו שיש לנו טעמי המצוות, יש להם גם טעמי העבירות...

חובה לציין, שגם הקווקוס שהם מקריבים בקרבן ממש, בכתביהם גם כן מובאר שהוא מעשה של הכנעה והתבטלות, על אף שם מקטינים את זה במובאו ושופרים מקצתו. ופשוט שלו יצויר שיש עבודה זה ששוחטים לה בתורה, אבל העובדים מלומדים לומר טעם לדבר, פשוט שהדבר נאסר עדיין מדין תקרובת ע"ז, והלא גם אצלנו בדת האמת נאסר טעמים רבים לקרבות. ולמשל, קרבן ספח מפורש בקריא שהוא משום שפסח הק"ה על בתי בני ישראל, ובעוד שכן הוא הטעם, עדיין הוא קרוב, ול"ע דברי הרמב"ם במו"ח"א"ו (ושם מו), ודברי הרמב"ן עה"ת (ויקרא ד"ט), וספרי (פנחס קמג).

ולאורה מאחר שיש שאומרים כל הטעמים בנשימה אחת, זאת אומרת שהם אומרים שהוא משום הסיפור שהיה לע"ז קרחה, בעוד שהם מוסיפים מיד אחרי זה שהוא סמל להכנעה, בכדי שלא לעשות חטאי בדבריהם ולפלוג דיבורא, מוכרחים אנו לומר שדבריהם הם טעמים לדבר, בעוד שהוא מעשה עבודה. שבטעמי המצוה אין שום קושי אם יש חטאי. אבל אם ינאם שהוה רק מעשה הכנעה במובן המוסרי בלבד, צ"ע איך אפשר להעלים עין מכל שאר הטעמים שכולם הם כותבים ב"מסיה לפי תומי".

נד. ואמנם ראוי לציין שכתב אין שום דבר שמעמתי שצריכים לסמוך על תרגומים, כיון שיש מספיק אנשים שם שכותבים אנגלית, וכן יש לבית ע"ז אתר אינטרנט באנגלית.

טענה זו רק נאמרה נגד אחד מהשליחים בתשס"ד, ואינו רלוונטי היום. ומאידך, בעיקר הדבר לסמוך על הפרופסורים לקבוע סיבת מעשיהם, כתב מרן הגריי"ש (קוב"ט שם) בה"ל:

"...ולתריץ דיבורם, שכוונתם לא לשם עבודה לע"ז בה, כפי שעושים אנשי יחסי החוץ

העולם בעבודת הנימביז' והטפשות הלזו, קשה מאוד לקבל זה"ע"ל.

והנהוג לכאורה להחזיר על זה שהרבה מהמקרים מנהיג עבודה זרה ונכנע על ברכי התרבות המערבית וחוקותיה, והמשפיעים מות מנהג, ומנסים להחליט מנהיג עבודה זרה לרגשותיהם וסבותיהם. ואין זה מכוונה להטעות, כי אם פשוט להם שלא יתקן שישנובו אחרת. לדוגמה, לעבוד עבודה זרה אין קושי באמנה שאילול אוכל את האוכל המוצע לו (כפי שרואים באגדות רבות המתארות אמונת של ע"ז בימי האבות ובימי בית ראשון, ומכאן שכתבו תוס' בגי' נ"ג), אך בימינו יאמרו אלו אשר הוטעמו מתרבויות מערביות שאין הצעת האוכל אלא מעשה 'כיבוד' בלבד, אך בוודאי אין אלו אוכלים. בדומה לכך, והנוצרים מ"ש יש נקוט עד לא זמן שהיו שמתנסכים לאלילים נהיה ממש דבר אותו האיש, אך בימינו המודרניים יותר מנסים לשפר את דתם ולומר שהזן זה אלא שמה שאלו, כל"ע ע"פ"א באמת יש ריעותא בעובדיהם של המומחים שמסבירים שיש כן מעשה הכנעה, בעוד ששאר ההודים בפה אחד אומרים אחרת.

ובשעתנו הגר"א"ז דובר של"ט"א אינו לדבר ש"ת הרא"ש (כללה ט), שמבואר ג"כ כע"ז, ע"ש היטב, והוסיק הג"ל "שוואדא מהמחמים" הללו לו יראו מעשה של שבתת מהוה

אמנם כמו שכתבנו, מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נקט שעל פי מעשיהם חזינן שהוא דבר חשוב בדתם, זאת אומרת שלהלכה הוא מעשה עבודה, ומכיון שהוא מעשה עבודה שיש בו מעשה חיתוך כעין פנים, השיער אסור משום תקרובת עבודה זרה, גם מבלי שיאמרו שאיללם אוהב שערות וכדומה.

ואף אם הגילוח הוא רק מעשה הכנעה, עדיין יש להחשיבו כמעשה עבודה, כי עיקר עבודת עבודה זרה המוזכר בתורה הינו "השתחוואה", ומשמעותה הוא נמי מעשה ההשתחוואה מכניע את עצמו לפני מי זה שהוא משתחוה לו, ולכן כאן מכיון שהם לא סתם מנוולים את עצמם, אלא הם עושים את זה בכונה להראות שאין להם גאווה ויופי לפני אלילים, הגילוח הוא מעשה עבודה.¹⁴

זאת ועוד, כמו שכתבנו יש הרבה מקורות שמפורשים שאין הטעם משום הכנעה בלבד, ולכן קשה לקבוע כאילו הע"ז טעם של הכנעה הוא הטעם היחיד.

עוד ציורים של תקרובת ע"ז

מצינו בראשונים כמה דוגמאות נוספות של תקרובת ע"ז שנאסר רק על ידי מעשה עבודה של חיתוך וכדומה, בלי שום הקרבה:

- ענבים שנבצר בשדה שלם הע"ז, ובבצירת עבדה לע"ז (גמי ע"ז נא).
- אבנים שנחצבו לצורך זריקתן למרקולים (מאירי ע"ז נ"ג).
- הדס שנחתך שלם ע"ז (רש"י יב: ע"פ מאירי מד; רוקח).
- מעות שבכרן לצורך מרקולים (מאירי ע"ז מט: ורבינו זונה ע"ז נא).
- מנעל שנחתך שלם ע"ז (שאלתנו פח, מאירי וההשלמה ביקום קמ).
- שופר שנחתך שלם הע"ז (מאירי ר"ה כח).
- כיכר שהלישה נעשה כעבודה לע"ז (רשב"א ריטב"א בשם הראב"ד ע"ז נב).
- כלים שנחתך שלם ע"ז (רמב"ן ורשב"א ריטב"א בשם הראב"ד ע"ז נב).
- לולב שנחתך על ע"ז (ספר השלמה, מאירי, ראמ"ה, ספר המכתם סוכה לא).

הרבה חכמים רצו לחדש כללים לחלק בין שבירת מצוה מקל לנדון דידן, אבל לפני שמחדשים, חייבים להכיר את כל הציורים לראות אם החידושים מתאימים עימם.¹⁵ והרבה מהחידושים שניסו לחלק

באמת אינם עולים יפה.

כל מה שכתבנו בעלון זה, הן בבירור המציאות והן בבירור הסוגיות, נכתב בדיוק גדול, והשתדלנו לקצר עד כמה שאפשר. ניתן לקבל מהמסורת עוד מידע ומראי מקומות והוחלט על זה הנתחב כאן. כמו כן, אפשר לקבל מאמר שמוכיח בבירור חובים דרובא על השערות מיעוד מקדשי הודו, וכן אפשר לקבל בירור דברים על ההנשר הקיים כיום. myedot@gmail.com

אומרים שעושים כן משום שהמקל הוא טבר ארזי חייבים לשבור, ואילו יראו בעל פהו מי יודע מה יעשה. ועוד, גם אנתו בירורו דרך פרופסורים שמדברים אנגלית וכתבו ספרים על הדת שלהם, והם אישור (בכתב שכל אחד יכול לראות) שעושים את זה מדי הסיפור, והם מאמינים שאיללם מקבל את שיערם, וזה לא רק תיקון הנפש של המנהג.

כה. וענין עוד שב"ת רמ"ע מפאנו (חדשות ט"ח) שכתב שהסדרת המצופת שנהגו הנוצרים "עבודה גמורה היא, שנהוג עובדיה להכנעה", כלומר היה פשוט לו שכל מעשה הכנעה היו עבודה משום שהוא דומה להשתחוואה.

כט. למשל: חכם אחד כתב שתקרובת ע"ז אסורה רק אם יש חפץ מוכן בפני עצמו לפני מעשה העבודה (כעין מה שלגובה אינו קרב קרבן א"כ כקדושתו לפני כן), ולעדות שער שמחובר לגוף האדם אינו כן (ויש לפקפק גם על נקודה זו), ואמנם אף אם אפשר לומר חילוק בין שער לשבירת מקל, קשה מאוד לחלק בינו ללולב ושופר, (ובאמת גם פרכיל ענבים אינם כן).

ב. כרוז הגריש"א זצ"ל בשנת תשס"ד

שב   כתבוני   אנרות ריש"א רגלותא   לדורות

- תל -

אין להשתמש בפאות הנעשות משיער אדם בהודו

בס"ד, אור לכ"ב באייר התשס"ד
 לבקשת מרן שליט"א נסע הגאון רא"ד דינר שליט"א דייך בלונדון למדינת הודו
 לברר את ההיבטים המעשיים של פאות נוכריות הנעשות משיער אדם בהודו.
 לפי הבידורים שערך עולה, כי השיער הנגזז במתחם העבודה זרה בטירופאטי,
 דינו כדין תקרובת ע"ז.
 לפיכך הורה מרן עט"ר הגריש"א אלישיב שליט"א, שאין להשתמש בפאות
 העשויות משיער אדם שמקורו בהודו.
 יוסף י. אפרתי

- תלא -

עור בענין הנ"ל

בס"ד, ה' סיון תשס"ד
 לבקשתם של כמה מחשובי הרבנים בגולת אמריקא הנני שב לגלות דעתי
 כי לאור העובדות המעשיות שהביא הגרא"ד דינר שליט"א דייך בלונדון, אין
 להשתמש בפיאות נכריות העשויות משיער אדם שהובא מהודו, כפי שפורסם
 דעתי על ידי ידידי הגר"י אפרתי שליט"א ביום כ"א אייר תשס"ד.
 יוסף שלו' אלישיב

ג. פסק בית הדין שהושיב הגריש"א בענין כשרות לשיער

בס"ד כ"ט באייר תשס"ה

בענין הפיאות שמקורן בהודו

היות ונתבקשנו ע"י עטרת ראשנו מרן הגריש"א אלישיב
 שליט"א, ובהסכמת בית הדין שנתן הכשר לשוב ולדון
 אודות ההכשר שניתן על פיאות שמקורן בהודו.
 אחרי העיון בדבר הגענו למסקנא כי לחומר הענין של
 ע"ז יש מקום להחמיר ולא לתת הכשר אלא אם כן
 וניעשה השגחה במקום הייצור.
 וע"ז באנו על החתום

יצחק זילברשטיין
 נתן זוכובסקין
 שמואל אליעזר שטרן

צילום מעיתון 'יתד נאמן'
סיון תשס"ה

ט. מכתב מאת הראב"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א, על דבר
נתינת כשרות לפאות שאינן צנועות - תשס"ד

בס"ד יום חמישי כ"א סיון תשס"ד

על דבר הפירצות בצניעות ובכשרות הפאות

לאחר שכל גדולי תורה ובתי דינים אסרו שיער הודו
ופסקו שפאות עם נדנוד חשש ע"ז אסור, ובנות ישראל
הצנועות קידשו שם שמים ושמעו בקולם, באו וועדי
כשרות ועסקנים ומעניקים אישור להרבה סוגי פאות
בלי בירור מספיק, ואפי' על למפרע. מבזים התורה
וגורמים חילול ה' שאין כמוהו.

**ואשה צנועה וכשרה לא תקבל חס וחלילה היתרים
הללו,** רק תתרחק מעבודה זרה ותקבל על זה שכר רב
שתפילותיה נשמעות ומקדשת שם שמים.

**ולמעשה אין להיכנס כלל למקום שמוכרים פאות
ארוכות ופרוצות או קאסטם וכדו', שנאסרו ע"י
גדולי ישראל זצ"ל ויבלט"א החיים איתנו, וראוי
להחרימם ולנדותם** שגורמים לסילוק השכינה
מישראל וצער שאין כמוהו.

בטוח אני שאשה כשרה לא תקבל פיתוי היתרים הללו,
ותזכה לבנים צדיקים ולראות כבוד ה' בעולמו עם
ביאת משיח צדקינו בקרוב.

הנני מצפה בכליון לרחמי שמים וישועת ה' כהרף עין.

משה שטרנבוך

פסק הלכה

מאת מרן הראב"ד הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א

רובא דרובא דהשערות בשוק

מקורו מתקרובת ע"ז בהודו,

ומוכרים אותם בעולם תחת שמות בדויים כאילו הם מברזיל או מאירופה וכדומה בשעה שהם מהודו, אלא שעוברים דרך כמה מדינות.

ובעוה"ר מעשה שטן הצליח

להפיץ שערות ע"ז בעולם כולו,

והחובה מוטלת עלינו לבער עבודה זרה, ובפרט מוטלת החובה עלינו בארץ ישראל אשר נצטוונו במצווה מיוחדת בכניסה לאר"י לאבד ע"ז "ולשרש אחריה".

(מתוך דרשת שבת שובה פורסם בפרשת וילך תש"פ)

הרבה מאוד מהשיער ה"אירופאי" או ה"ברזילאי" מקורו מהודו אלא שעובר דרך ברזיל או אירופה ונמכר תחת מותג של שיער ברזילאי או אירופאי, בשעה שבאמת מקורו מהודו. ולכן כל אחד יחרד לנפשו לברוק היטב בתוך ביתו שלא נכשל באיסור הכנסת תקרובת ע"ז לתוך ביתו...

ואיסור זה הוא מהחמורות שבחמורות ויש להיזהר בזה מאוד, ולפי צערא אגרא, וכל מי שמוסר נפשו להיזהר בזה, מובטח לו ששכרו רב מאוד בזה ובבא, ומקדש בזה שם שמים לא להכניס תועבה לביתו.

(פורסם בפרשת קרח תשע"ה)

ע"פ הוראת רבינו שליט"א, נשים אשר רוכשות פאה סינטטית אצל פאנית שמוכרת גם פאה טבעית הנמצאת בחשש איסור ע"ז, לא ישלמו באופן שיהא צורך לקבל עודף, היות שעבודה זרה תופס דמיו, והדמים הנמצאים ביד הפאניות המוכרות שער ע"ז אסור בהנאה, ולכן יש לשלם בצ'ק או במחיר מדויק במעות. כמו כן אין להינות מהכסף הנמצא ביד הפאנית שעובדת בפאות שיש בהם חשש איסור ע"ז, היות שע"ז תופס דמיו.

(פורסם בפרשת חוקת תשע"ה)

פסק הלכה מאת רבותינו הגאון"צ כ"ק מן הגאב"ד והביד"צ שליט"א

כ"ב אייר תשס"ד

הננו בשורותינו אלו בדבר הלכה פסוקה, ידוע שמקובל מדור אחר דור על אנשי הישוב הישן פה ירושלים עיה"ק תובב"א שנהגו כסברת הפוסקים האוסרים לבישת פאה נכרית לנשים. מבלי להכנס למחלוקת הפוסקים זו.

ומבלי להכנס על מה שנפרץ מאד בעוה"ר בדורינו שנשים נשואות לובשות פיאה נכרית שנראות כבתולות שעל לבישת פיאה נכרית כזו אין שום היתר בדברי הפוסקים.

ועתה באנו לגלות בזה דעתינו דע"ת כי השערות מארץ הודו שסתמם הם מהנגזים לשם ע"ז בבית תיפלתם, הן ותערובתן יש עליהם דין תקרובת ע"ז ואסורין בהנאה מן הדין.

ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.
וע"ז באעה"ח הביד"צ פעיה"ק ירושלים תובב"א

נאם **משה שטרנבוך** ראב"ד

נאם **משה הלברשטאם**

נאם **מאיר בראנדסדארפער**

נאם **אברהם יצחק אולמאן**

נאם **יצחק טוביה ווייס** רב ואב"ד פעיה"ק

ב"ה י"ג מנ"א תשע"ט

הפסק הנ"ל בתוקפו, ע"כ אסור להשתמש בשערות שידוע שהם מהודו, גם לא בתוספות שער שמשתמשים לאחרונה

בשמחות, מלבד ענין הצניעות הכרוך בזה.

ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר.

הכו"ח יום הנ"ל הביד"צ דפעיה"ק ת"ו

נאם **יצחק טוביה ווייס** רב ואב"ד פעיה"ק ת"ו

נאם **משה שטרנבוך** ראב"ד

נאם **אברהם יצחק אולמאן**

נאם **יהושע ראזענבערגער** נאם **יעקב מענדל יאראוויטש** נאם **יהודה במוהרי"י פישר**

י. מכתב מאת מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל הזועק מנהמת ליבו על דבר נתינת כשרות לפאות שאינן צנועות

סיון תשס"ו

בס"ד

הדבר ברור שבעקבות המכשול דעבודה זרה, עלינו להתחזק כעת ביתר שאת, יותר מבעבר, במצוות כיסוי הראש שיהיה כהלכה לכתחילה.

אולם לצערנו עקב הרצון להינצל מאיסור תקרובת עבודה זרה, נפרץ כעת ביותר קניית פאות הנראות כשערותיה, אשר נאסרו לדעת כל הפוסקים. ובמיוחד אלו המכונות 'קאסטם' ודומיהם, אשר נראות כשערה ממש. וכבר התרענו על כך בעבר שכל הפאות נוכריות כנ"ל, נוגדות לגמרי את כוונת התורה במצוות כיסוי הראש.

ומה גדולה העוולה, שבמקום להוסיף חיזוק במצוות כיסוי הראש, שיהיה ניכר לכל שמצוות כיסוי הראש מתקיימת בצניעות ובהיזור בלא הערמה, באים להכשיר פאות נוכריות כנ"ל, הגורמות מכשול גדול, ומסייעים בזה לעוברי עבירה, ועוברים על איסור 'לפני עיוור'.

ובוודאי בנות ישראל הכשרות והצנועות יקיימו דבר ה' בשמחה - שאיסור עבודה זרה ואיסור גילוי עריות - שניהם מרועה אחד נתנו! ובזה ייטב להן כל הימים ויתברכו בבני חיי ומזוני רוויחי וכל מילי דמיטב.

החותם למען חיזוקה וקיומה של התורה והיהדות ולהחזרת עטרת תפארתנו אשר הבדילנו הקב"ה מכל העמים לממלכת כהנים וגוי קדוש.

מהר"ם זצ"ל ור"ם זצ"ל יחד ליה א"ה ט"ו סיון תשס"ו

קו הישכם אוהבים

לחקר תקרובת ע"ז בפאות בשליחותם של גדולי ישראל

☎ 074-796-23-28

1. רשימת הנציגים ברחבי הארץ, לרכישת החוברת "הישכם אוהבים".
  2. דברי רבנים ושיעורים בנושא.
  3. שלוחת מאזינים. שלוחה זו מתעדכנת בתכיפות
  4. מידע אודות הספר וחומר נוסף בנושא.
  5. חשיפת ראינות והקלטות עם סוחרי שיער ופאניות, עדות השליחים, ודעת גדו"י.
    - 1,5 עידכונים שלוחה זו מתעדכנת בתכיפות
    - 2,5 ראינות
    - 3,5 בענין הכשרות
    - 4,5 הקלטות סוחרי השיער והיצרנים
    - 5,5 בענין שיער מברזיל
    - 6,5 בענין שיער מהודו
    - 7,5 בענין סודות עיבוד השיער
    - 8,5 הקלטות הרבנים
    - 9,5 עדויות השליחים
    - 10,5 רבנים המתירים
  6. בירור המציאות במעשה התגלחת בהודו. שלוחה זו מתעדכנת בתכיפות
  7. השארת הודעה למערכת.
  8. הוספה או הסרה מרשימת התפוצה.
  9. לתרומות והפצה ראשית.
  0. לחזרה למקום בו האזנתם בפעם האחרונה.
- * להוראות הפעלה.
- למעבר בין שלוחה לשלוחה יש להמתין שניה בין הקשה להקשה.

השגת החוברת "הישכם אוהבים" בטלן תקופת \$5
פאנא, טלן אקזיט 1, אקזיט 0504137174

יצא לאור ספר מחקר
מקיף וחובק עולם:

הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם

מחקר מקיף מציאותי והלכתי
בענין תקרובת עבודה זרה בפאות

מלווה בלמעלה ממאה תמונות
מקוריות ואיכותיות.
נייר כרומו איכותי | 240 עמודים

מחקר חובק עולם ומרתק, סביב הסודות הרגישים ביותר של תעשיית השיער העולמי.

מ-500 מליון נשים הסוגדות להינדו שאינן מגלחות שערותיהן אלא לעבודה זרה, מספקות לתעשייה כמויות אין סופיות של שיער בעל כל המעלות האפשריות. בתעשייה המגלגלת מיליארדים יש הרבה שמנסים לקבור את האמת.

האם ניתן למנוע איסור חמור של תקרובת עבודה זרה מלהיכנס לבתי ישראל?

פרוט הנעשה בהודו • תעשיית יצור ועיבוד הפאות בסין • התנגדות שאר דתות לשיער הטמפלים • ניתוח סדרי הכשרות השונים • סוחרי שיער בסידרת הקלטות • חשיפת סודות תעשיית השיער העולמית • בירור סוגיית תקרובת ע"ז הלכה למועשה, באופן יסודי, מקיף, קל ופשוט. השווה לכל נפש. • ועוד...

**מה
בספר?**

במחיר מסובסד **10 ₪** בלבד